

SOSYAL KORUMA BAĞLAMINDA YETİŞTİRME YURTLARINDAN YARARLANMIŞ BİREYLERLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA*

Ergün Yazıcı

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Özet: Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de korunmaya muhtaç çocukların, ailelerinin yanında bakılıp korunması esas alınmıştır. Ancak, çocukların ailelerinin yanında korunamadığı durumlar bulunmaktadır. Bu durumda çocukların korunması, devletin denetim ve gözetiminde aile ve kurum bakım temelli yöntemler ile gerçekleştirilmektedir.

Bu araştırma, çocukluk ve gençlik döneminin herhangi bir aşamasında çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kuruluşlardan yararlanmış bireylerle gerçekleştirilmiştir. Araştırma, kişilerin kurum bakımında iken yaşamış oldukları olumsuzluklar, onların kurum bakımına yaklaşımı ve kurum bakımının kendi yaşamlarına etkisi değerlendirilerek korunmaya muhtaç çocuklar için oluşturulacak yeni politikaların oluşumuna katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Kurum Bakımı, Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları, Sosyal Hizmet, Sosyal Koruma.

Abstract: Like in many countries, taking care of children in need is held next to their families in Turkey. However, there are some cases in which these children could not be looked after by homestay. In such cases, protection of these children is held under the supervision of the state, and with regulations and assigned institutions. Protection of children in Turkey is provided based on family and residential care methods.

This study was executed with the people who had benefited from care institutions in any stage of their childhood and youth period. The study aimed to contribute the process of creating new policies for children in need which focusing on

* Bu çalışmada, 2013 yılında DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde savunulmuş olan, “Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Nitel Bir Araştırma” isimli doktora tezinin bulgularından yararlanılmıştır. Çalışmada, katılımcı anlatılarının hepsine yer verme imkânı bulunmadığından daha geniş bilgi için ilgili konularda söz konusu teze bakılabilir.

adversities of institutional care, concentrating on their opinions about this caring method by considering its effects on their lives.

Keywords: Children in Need of Protection, Institutional Care, Children's Homes and Orphanages, Social Service, Social Protection.

GİRİŞ

Çocukların korunmasında öncelik, ailenin sorumluluğunda olsa da bazen ailenin çocuğu koruyamadığı, bazense çocukların bir aileye bile sahip olamadığı bilinmektedir. Devlet aileleri tarafından bakılıp ve korunamayan çocukları koruma altına almaktadır. Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım ve koruma hizmetleri; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) tarafından 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK) ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) temelinde gerçekleştirilmektedir.

Bu araştırma, ASPBÇHGM tarafından sunulan hizmetler boyutu ve SHK ile ÇKK’daki “korunmaya muhtaç çocuklar”¹ tanımı esas alınarak tamamlanmıştır. Araştırma, geçmişte belli bir süre çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarda kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerle yapılmıştır. Araştırmada, söz konusu bireylerin kurum bakımı altındaki yaşamları da göz önünde bulundurularak, kurum bakımının olumlu ve olumsuz yönleri ile sosyal idare olarak da ifade edilen sosyal hizmet kurumunun değerlendirilmesi yapılmış sorunların çözümü ve ortaya çıkması muhtemel sorunların engellenmesi için öneriler ortaya konulmuştur.

I. GENEL OLARAK KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

Aile ve kişisel özellikleri dikkate alınmaksızın, her çocuk reşit oluncaya kadar hukuksal açıdan korunmaya muhtaçtır. Bu muhtaçlık, çocuğun bedensel ve fiziksel bakımdan tam olarak gelişmiş ve yaşama karşı tecrübesiz olmasından kaynaklanmaktadır (Akyüz, 1987: 11). Yaşamın olağan akışı içinde bazı aileler çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getiremezken, bazı aileler de sorumluluklarını bilerek yerine getirmemektedir. Her iki durumda da devlet çocukları

1 SHK’nun 3/b maddesi “beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya kişisel güvenlikleri tehlikede olup ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan; ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen; ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu” korunmaya ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlamıştır. ÇKK’nun 3/ a maddesi ise, “bedensel, zihinsel, ahlâki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru” olan çocuğu, korunmaya ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlamaktadır.

korumaya alarak onlar için uygun olan bakım yöntemine karar vermektedir (Çetin vd., 2005 :65).

Bu bağlamda, “korunmaya muhtaç çocuklar”; ilgili yasal düzenlemelerin çizdiği sınırlar içerisinde kalan ve devletin özel olarak korunmasını istedikleri çocuklar olarak tanımlanabilir (Tomanbay, 1999: 158). Bir başka ifadeyle, korunmaya muhtaç çocukları “temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesindeki yetersizlik ve aksama nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının önünde çeşitli engeller bulunan” çocuklar olarak tanımlamak da mümkündür (Akyüz, 1987: 11; Elmacı, 2010: 950).

II. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA SUNULAN HİZMETLER

Ailenin çocukları koruyamadığı durumda, devlet tarafından korunmaya alınan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modelleri, ülkelerin sosyoekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir (Şimşek vd., 2008: 235; Yazıcı, 2014: 249; Karataş, 2008: 41). Türkiye’de uygulanmakta olan bakım ve koruma yöntemleri; aile ve kurum bakım temelli yöntemlerdir. Aile temelli yöntemler; koruyucu aile, evlat edindirme ve çocuğun kendi aile veya diğer yakınlarının yanında korunması iken, kurum bakım yöntemi ise, çocukların, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve çocuk evlerinde bakım ve korunması olarak ifade edilmektedir (Demirbilek, 1998: 620; Yazıcı, 2012: 508-509). Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetler; fiziksel bakım ve koruma hizmetleri, eğitim ve öğretim hizmetleri, istihdam hizmetleri ile ayni ve nakdi yardımlardır.

399

1. Fiziksel Bakım ve Koruma Hizmetleri

Korunmaya muhtaç olduğu tespit edilen ve yetkili mahkemece korunmasına karar verilen çocuklar, yaş ve cinsiyet durumlarına uygun olacak şekilde çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları veya çocuk evlerinde fiziksel bakım ve korunmaya alınarak güvenlikleri sağlanmaktadır. Acil olarak korunması gereken çocuk veya çocuklar ise, valilik acil oluruyla korunmaya alınmakta resmi işlemler ise, daha sonra tamamlanmaktadır (Yazıcı, 2012: 510-511).

2. İstihdam Hizmetleri

İstihdam hizmetiyle kurum bakımından ayrılan gençlerin iş ve meslek sahibi yapılarak toplumla bütünleşmesinin sağlanması amaçlanmaktadır (Korkusuz ve Uğur, 2013: 124). Bu bağlamda, kamu kurum ve kuruluşları mevcut kadro miktarının binde biri oranında korunmaya muhtaç çocuk çalıştırmak zorundadır. Özel sektör iş yerleri için ise, böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır (6518 sayılı Kanun m. 20; SHK, m. Ek 1 ve m. 25).

3. Eğitim ve Öğretim Hizmetleri

Sosyal hizmet kuruluşlarında korunma altında bulunan çocukların eğitim ve öğretimleri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile diğer kamu kurumlarına ait okullarda gerçekleştirilir. Özel eğitim gerektiren korunmaya ihtiyacı olan çocukların eğitim-öğretimleri ise, MEB'e bağlı resmi ve özel eğitim-öğretim kurumlarında sürdürülmektedir (SHK m. 25).

4. Ayni ve Nakdi Yardımlar

Ayni yardımlar; kurum bakımında kalanların yiyecek, giyecek kırtasiye ihtiyaçlarının karşılanmasını ifade ederken, nakdi yardımlar ise, sosyal hizmet kuruluşlarında koruma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere yapılan parasal yardımlar ile kurum bakımında kalan çocuklara harçlık verilmesidir. Evlenme yardımı; en yüksek devlet memuru aylığının bir buçuk katı tutarında ve bir defaya mahsus olmak üzere verilirken harçlıklar ise, her ay verilmektedir (SHK m.32; ASPB Sosyal ve Ekonomik Destekler Hakkında Yönetmelik, m. 18).

III. YETİŞTİRME YURTLARINDAN YARARLANMIŞ BİREYLERLE İLGİLİ BİRARAŞTIRMA

400

1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı; geçmişte, çocuk yuvası ve yetiştirme yurtları gibi kuruluşlarda kurum bakım hizmeti verilen kişilerden elde edilecek bilgiler yoluyla, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmet politika ve uygulamalarının eksikliklerini anlamak, oluşturulacak yeni politikalara katkı sağlamak ve önerilerde bulunmaktır. Bu çalışmada, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yönteminin (Kuş, 2009: 7) derinlemesine görüşme tekniği belirlenmiştir (Baş ve Akturan, 2008: 111). Araştırmanın soruları oluşturulurken bu konuda yapılmış alan çalışmalarının sorularından yararlanılmıştır (Demirbilek, 2000; Erkan, 1995; Şenocak, 2005; Akbulut, 2006; T.C. Başbakanlık İstatistik Kurumu, 2007).

2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini geçmişte yaşamlarının bir kısmını kurum bakımında geçirmiş bireyler oluşturmuştur. Ancak, bu bireyler çoğunlukla; damgalanma ve olumsuz değerlendirilme korkusuyla, iş yerlerinde ve çevrelerinde (Erol ve Şimşek, 2008: 140) çocuk yuvası veya yetiştirme yurdunda kaldıklarını ifade etmemektedir. Bu nedenle tespit edilmeleri oldukça zordur. Bu bağlamda, araştırmanın örneklemini, kendilerini açıkça ifade eden "İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği" üyeleri oluşturmuştur. Katılımcı sayısı ise, bu çalışmada gönüllü olarak yer almayı kabul eden dernek üyeleri arasından seçilen 20 kişi ile sınırlandırılmıştır. Görüşmeler, katılımcıların uygun olduğu bir

zamanda ses kayıt cihazına kaydedilerek gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 40 ile 90 dakika arasında sürmüştür. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği için görüşme kayıtları ve analizler, katılımcıların kontrolüne sunulurken kayıtların doğruluğu test edilmiştir.

3. Araştırmanın Bulguları

Araştırmada, görüşmelerden elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemine uygun bir biçimde analiz edilerek (Kuş, 2009: 158) yorumlanmış ve araştırma genel bir değerlendirme ile sonuçlandırılmıştır. Görüşme analizleri yapılırken katılımcılar Derin Görüşme Katılımcısı (DGK) olarak kodlarla ifade edilmiş etik açıdan; yer, kişi ve kuruluş isimleri kullanılmamıştır.

a. Örneklem Demografik Özellikleri

Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin açıklamalar aşağıda verilerek, Tablo 1’de gösterilmiştir.

aa. Cinsiyet ve Yaş

Bu araştırmada yer alan katılımcıların, 15’i erkek, 5’i ise, kadındır. Bir başka ifadeyle, 20 katılımcının %75’ini erkekler, %25’ini ise, kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca, kadınların 29-35, erkeklerin ise, 27- 49 yaş aralığında oldukları görülmektedir.

bb. Eğitim Durumu

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında %5’inin ilkökul, %5’inin ortaokul, %40’ının lise, %20’sinin yüksekokul, %30’unun ise, fakülte mezunu olduğu görülmektedir.

cc. Aileye İlişkin Değerlendirme

Kurum bakımında bulunan kişilerin gerek kurum bakımı esnasında ve gerekse kurum bakımından sonra aile ve diğer yakınlarıyla kuracakları ilişki, onların yaşamına sağlayacağı katkı açısından önemlidir. Bu bağlamda, katılımcıların anne, babasının hayatta olup olmadığı, kardeş, amca, vb. yakınları ile ilişkilerinin bilinmesi araştırma açısından gereklilik oluşturmaktadır.

Görüşme yapılan katılımcılardan %30’unun babası %10’unun annesi vefat etmişken, %30’unun ise, hem annesi hem de babası vefat etmiştir. Katılımcılardan %30’luk bir gurubun ise, anne ve babalarının her ikisi de hayattadır. Katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısı ise, 1-12 arasında değişmektedir. Katılımcıların %15’i 1, %5’i 2, %25’i 3, %10’si 4, %10’u 5, %15’i 6, %10’u 8 kardeşe sahipken ve %5’i ise, 12 kardeşe sahiptir. Kardeşi olmayanların oranı ise, %5’tir.

Tablo 1: Araştırma Örneklemine İlişkin Demografik Veriler

Kodlar	Cinsiyet	Yaş	Anne-Baba Durumu	Kardeş Sayısı	Eğitim Durumu
[DGK1]	Erkek	36	Baba Vefat Etmiş	4	İlkokul
[DGK2]	Kadın	35	Anne-Baba Hayatta	6	Lise
[DGK3]	Kadın	30	Baba Vefat Etmiş	3	Fakülte
[DGK4]	Erkek	35	Baba Vefat Etmiş	8	Lise
[DGK5]	Erkek	27	Anne-Baba Vefat Etmiş	5	Lise
[DGK6]	Erkek	32	Baba Vefat Etmiş	3	Lise
[DGK7]	Kadın	31	Anne-Baba Hayatta	1	Yüksek Okul
[DGK8]	Erkek	35	Anne-Baba Vefat Etmiş	6	Fakülte
[DGK9]	Erkek	27	Anne-Baba Vefat Etmiş	3	Lise
[DGK10]	Erkek	32	Baba Vefat Etmiş	12	Lise
[DGK11]	Erkek	48	Anne-Baba Vefat Etmiş	4	Fakülte
[DGK12]	Erkek	33	Anne Vefat Etmiş	1	Lise
[DGK13]	Kadın	29	Anne-Baba Hayatta	9	Yüksek Okul
[DGK14]	Erkek	34	Anne-Baba Hayatta	3	Ortaokul
[DGK15]	Erkek	32	Anne-Baba Hayatta	-	Fakülte
[DGK16]	Erkek	34	Anne-Baba Hayatta	2	Lise
[DGK17]	Erkek	49	Anne Vefat Etmiş	1	Yüksek Okul
[DGK18]	Erkek	38	Anne-Baba Vefat Etmiş	3	Yüksek Okul
[DGK19]	Erkek	36	Anne-Baba Vefat Etmiş	5	Fakülte
[DGK20]	Kadın	34	Baba Vefat Etmiş	6	Fakülte

b. Kurum Bakımında Yaşam

Kurum bakımında yaşam; katılımcıların kurum bakımına alınma nedenleri ve çocuk yuvası veya yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarda geçirmiş oldukları yaşam sürelerine ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır.

aa. Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri

Araştırmada yer alan katılımcıların kurum bakımına alınma nedenleri birbirinden farklıdır. Katılımcıların %5'inin anne babasının nikâhsız birlikteliği, %15'inin anne, %15'inin baba ölümü nedeniyle kurum bakımına alındığı öğrenilmiştir. Ayrıca, %5'inin anne ve babası olmak üzere her ikisinin birden ölümü, %35'inin anne ve babasının boşanması, %25'inin ise, yoksulluk nedeniyle bakım ve korunma altına alındığı tespit edilmiştir.

bb. Kurum Bakımı Altında Kalma Süresi

Kurum bakımı altında kalma süresini belirleyen unsur yaştır. Bu araştırmada yer alan katılımcılar; kurum bakımına yerleştirilirken buldukları yaşlara göre, 7 ile

25 yıl arasında değişen sürelerle kurum bakımında, bakım ve korunma altında kalmışlardır.

cc. Kurum Bakımında Ziyaret Edilme

Kurum bakımındaki çocuklar, aile ilişki ve değerleri korunsun diye aile ve yakınlarının yanına izinli olarak gönderilmekte (Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, m.40) ve ayrıca, yakınlarının da kendilerini ziyaret etmelerine izin verilmektedir. Yine de kurum bakımında bulunan pek çok çocuk yakınlarının ziyaretinden yoksun bulunmaktadır (Yıldız, 2015).

Bu bağlamda, kurum bakımında bulunan katılımcıların %25'i annesini, %10'u babasını, %40'ı ise, diğer yakınlarını ziyaret amacıyla kaldığı kuruluştan izinli olarak ayrılmışken, katılımcıların %25'i yakınlarını ziyaret etmek amacıyla hiç kurum dışına çıkmamıştır. Bazı çocuklar ise yakınları tarafından hiç ziyaret edilmemiştir. Oysa kurum bakımındaki çocukların ziyaret edilmeleri onların psiko-sosyal gelişimleri açısından önemlidir. Çocukların ziyaret edilmemesi onlarda terk edilmişlik, kimsesizlik ve yalnızlık duygusu yaratmakta, aile ve akrabalarıyla bağlarının kopmasına zemin hazırlamaktadır.

Bir katılımcı, kurum bakımında iken babasının kendisini hiç ziyaret etmemesi nedeniyle duygusal kopuş yaşadığını şu şekilde belirtmektedir:

“... Annem çok sık ziyaret ederdi; iki haftada bir, ayda bir kesin gelirdi. Babam hiç gelmezdi, ben zaten o yüzden çok nefret ederim babamdan, on iki sene boyunca hiçbir gün [ziyaretime] gelmedi. O yüzden ben ona çok kin güdüyorum, mezarını bile bilmem şu anda” [DGK1].

Araştırmada yer alan katılımcıların ifadelerine göre, kurum bakımında iken yavaş da olsa aile ilişki ve değerleri ile toplumsal değerlerden uzaklaşma ve kimseyi kendine yakın görmeme söz konusudur (Yazıcı, 2013: 242-249).

dd. Kurum Bakımına Alınan Kardeşler

Kurum bakımına alınan kardeşlerin aynı kuruluştaki bir arada kalması, birbirlerini tanımaları ve ilişkilerinin iyi olması hem kurum bakımı hem de sonraki dönem açısından önemlidir. Bu önem aile ile ilişkilerinin devamı ve kardeşlerin birbirine desteği açısından anlam taşımaktadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan DGK3 ve DGK11 kodlu katılımcıların anlattıkları bu duruma örnek teşkil etmektedir.

“...Biz dört kardeşiz, dördümüzde yuva ve yurttta kaldık. Kardeşlerimden sadece küçük ağabeyimi tanıyordum, benden iki yaş büyük olanı. Diğer iki ağabeyimle de daha sonra burada tanıştık. Yani [yuvada birlikte kaldığım] küçük ağabeyim kardeşlerimden bahsetmese, tanıştırmasa kardeşlerimi bilmeyeceğim” [DGK3].

“...İki kardeş yuvada da yurttta da birlikte kaldık, benim büyüğümle, önce yuvada kaldık sonra yurda geçtik. ...Ama kardeşim olduğunu sonradan [öğrendim]. Ben küçük olduğum için ağabeyimi ancak ortaokul, lise döneminde

“...İşte bu senin ağabeyindir” dediler, öyle yavaş yavaş tanımaya başladım. Çünkü aile ortamını anlamaya başlıyorsun bu senin annen, bu senin baban diye. Ben kaçıyordum yani, benim annem yok, benim abim yok diye diretiyordum. Ne zaman birader [beni] köye götürdü, orada yavaş yavaş akrabalarımı görmeye başlayınca, benim de bir ailem var diye düşünmeye başladım” [DGK11].

ee. Kurum Bakımında Kötü Muameleye Maruz Kalma

Kurum bakımında bulunan çocuklar bazen kötü muamelelere maruz kalmaktadır (Çocuk Bakım Evlerinde Yaşananlar Üzücü, Erişim: 2015). Yapılan kötü muamelelerin sürekliliği veya münferit olması çocukların psiko-sosyal durumları bakımından önemlidir. Bu araştırmada yer alan katılımcıların %75’i kurum bakımında iken fiziksel ve ruhsal şiddet gördüğünü, %25’i ise, görmediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların %40’ı şiddetin münferit %60’ı ise, sürekli olduğunu belirtmiştir. Ancak, çocuk yuvalarında şiddetin daha sık görüldüğü ortak görüş olarak kabul edilmektedir. Katılımcılar, kurum bakımında iken akranlarından, kendilerinden büyüklerinden, bakıcılardan, yuva ve yurt idarecilerden şiddet gördüklerini söylemişlerdir.

Şiddet gören katılımcılardan bazıları şu ifadelerde bulunmuştur:

“...Ruhsal şiddet görmedim de fiziksel olarak dövme etme gibi büyük ağabeylerimizden dayak yedik” [DGK1].

“...Yurtta kalırken çok şiddet gördüm. Özellikle... Yurdu’nda. Mesela ben altım[1] [ıslatıyorum] diye her sabah dayak yerdim. Ben yurda dört yaşında girdim, her sabah dayak yerdim sırf altım[1] [ıslattığım] için. Beni her sabah döven, bir öğretmendi. Eee, şimdi düşünüyorum geriye bakıyorum bir türlü çözemiyorum, nasıl öğretmenmiş, Süreklilik anlamında,[şiddet] sürekliydi” [DGK4].

“...Yurtta değil de yuvada, ...’da çok şiddet gördüm. Bakıcı annelerden, öğretmenlerden, hatta yeri geldi hemşirelerden bile fiziksel şiddet gördüğüm oldu, dövüyorlardı. Bu anlık değildi, artık bu rutine binmişti. İşte, hani bunun burada ne işi var çat, o anlamda yani” [DGK15].

Kurum bakımında kalan çocuklardan bazılarının, şiddetin yanı sıra cinsel taciz ya da istismara da maruz kaldıkları, medyada yer almaktadır (Çocuk Yuvasında Taciz, Erişim: 2015). Katılımcılar kurum bakımında buldukları dönemde arkadaşlarından bazılarının cinsel taciz ve istismara maruz kaldığını bu tür olayların medyada haber olarak da yer aldığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan kişilere kendilerinin cinsel taciz veya istismara maruz kalıp kalmadıkları sorulmamıştır. Ancak, katılımcılardan sadece bir kişi değerlendirmeleri yaparken öfkelenip, kendisinin de cinsel tacize maruz kaldığını ifade etmiştir (Yazıcı, 2013: 261-265).

c. Kurum Bakımının Değerlendirilmesi

Kurum bakımın değerlendirilmesi, kurum bakımında yaşam koşulları ve hizmet kalitesi ile kurum bakımının olumlu ve olumsuz yönleri şeklinde yapılmıştır.

aa. Kurum Bakımında Yaşam Koşulları ve Hizmet kalitesi

Bu araştırmada yer alan katılımcıların %80'i kurum bakımında yaşam koşulları ve hizmet kalitesinin iyi olduğunu, %15'i yaşam koşulları ve hizmet kalitesinin kötü olduğunu söylerken %5'i ise, bu konuyla ilgili fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Hizmet kalitesi ve yaşam koşulları daha çok beslenme ve barınma, kurum bakımının kalabalık olup olmaması, öğretmen ya da idarecilerin davranışlarına göre değerlendirilmiştir. Katılımcıların birçoğu, kuruluşlardaki hizmet kalitesi, yaşam koşulları ve eksikliklerin, meslek profesyonellerinin çoğaltılması ile çözüleceğine inanmaktadır.

Aşağıda yer alan katılımcıya göre; kurum bakımı dışındaki bir yaşamın bilinmemesi, kişilerin kurum bakımından ayrıldıktan sonra büyük bir boşluk ve hayal kırıklıkları yaşamalarına neden olmaktadır.

"...Aslında yaşam kalitesi iyi ama siz kaldığınız süreçte, yaşam kalitesinin iyi olduğunu algılamıyorsunuz. Çünkü dışarıdaki yaşamın nasıl olduğunu bilmiyorsunuz, içinde bulunduğunuz yaşam şartlarını falan algılayamıyorsunuz. Mesela hiç dershaneye gidemeyen çocukların olduğu bir dönemde bizler dershaneye gidiyorduk. Yemek konusunda ise, birçok ailenin beslenemediği bir beslenme şekliyle yaşıyorsunuz ama bunun farkında değilsiniz. Okul başlamadan bütün kıyafetleriniz, defteriniz, kaleminiz, kâğıdınız her şey hazır. [Yurt] yaşamsal anlamda, hayatınızın devamı anlamında bütün imkânları sunuyor; ama siz o süreç içinde bütün bu imkânların farkında değilsiniz. Hatta yurttan, normal hayatta da bu imkânların önünüze serileceğini zannederek çıkıyorsunuz. Öyle olmadığını da yurttan çıktığınızda anlıyorsunuz" [DGK20].

bb. Kurum Bakımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Katılımcılara göre; kurum bakımının olumlu yönlerinden ilki, devletin kendilerine koruma, barınma ve beslenme hizmeti sunmasıdır. İkicisi ise, çocuk ve gençlerin kurum bakımında geliştirdiği arkadaşlıkların kurum bakımından ayrıldıktan sonrada sürmesi kişilerin birbirlerine destek olmasıdır (Yazıcı, 2012: 513-514). Kurum bakımının bir başka olumlu yanı ise, eğitimini devam ettirmek isteyen kişilere ücretsiz ders, dersane ve öğrencilerin kendilerini geliştirebilecekleri kurslar ile yaz kampları gibi tatil imkânlarının sunulmasıdır. Kurum bakımının olumlu yönlerinden en önemlisi ise, kurum bakımından yararlanmış kişilerin istihdam hizmetlerinden yararlandırılmasıdır.²

Katılımcılar kurum bakımının olumlu yönleriyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur:

2 Bu araştırmada yer alan katılımcıların hepsi istihdam hizmetlerinden yararlanmıştı.

“...Arkadaş ortamında büyüyorsun, bizim zamanımızda arkadaşlık ortamını öyle bir geliştirdi ki, zamanla birbirimizin annesi babası olmaya başladık” **[DGK1]**.

“...Kurumda mutluydum, rahattım ekmek elden, su göldendi” **[DGK2]**.

“...Olumlu yönleri, dışarıda insanlar açlık, susuzluk falan çekerken orda öyle bir sorun yok. Yani her gün, herkesten fazla et yiyorsun, yemediğin etleri kedilerin, köpeklerin önüne atıyorlar” **[DGK9]**.

“...En azından başıboş kalmıyorsun, ... devlet seni sahipleniyor” **[DGK14]**.

“...Olumlu yönleri vardır mutlaka, ...yurt sayesinde memur olduk, devlet memuru, ...bir artisti var” **[DGK15]**.

“...Tabii ki yuvayla yurdun olumlu yönleri var. [Aramızda] ailesinden fiziksel ya da cinsel şiddet gören insanlar da vardı. Özellikle çocuğun aile ortamında kalması için sakıncalı bir durum varsa, o aile ortamında kalmasındansa burada kalması, böyle bir ortamda kalması, daha sağlıklıydı” **[DGK20]**.

Araştırmada yer alan katılımcılara göre, kurum bakımında olmak başlı başına bir olumsuzluktur. Kurum bakımının bir başka olumsuzluğu da kurum çalışanlarının, kurumda kalan çocuklarla sıcak bir ilişki kurmaması ve çocukların sevgi ortamından yoksun kalmalarıdır. Katılımcılarca, kurum bakımında, her şeyin hazır verilmesi, nedeniyle çocukların büyük bir bölümünde kişisel beceri ve sorumluluk duygusunun gelişmediği ve bu anlamda çocukların sosyalleşemediği ifade edilmiştir. Ayrıca, kurum bakımına alınan çocukların kişisel yeteneklerinin keşfedilemediği, meslek profesyonellerinin az olması nedeniyle çocuklarla birebir ilgilenilemediği, bu nedenle çocukların kendi sorunlarıyla yaşamaları da katılımcılarca kurum bakımının olumsuzlukları arasında gösterilmektedir.

Bu araştırmada yer alan bazı katılımcıların, kurum bakımının olumsuzluklarına ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“...Ya olumsuz yönleri dışarıya açık olamıyorsunuz, ... mesela aile ortamına giremiyor, ben aile ortamlarında çok zorlandım, abladılara giderken bile zorlanıyordum. Hep içe kapanık büyüyüyorsunuz. Biraz da sevgiden falan yoksunuz, o tür olumsuzluklar var” **[DGK1]**.

“...Olumsuz tarafı, sevgi diye bir şey alamazsın. Ekonomik olarak her şeyi alırsın, ama maneviyat adına hiçbir şey alamazsın” **[DGK8]**.

“...Olumsuz yanları, aileyle ilgili ... o sıcaklığı falan alamıyorsun. Devlet ne kadar iyi şartlar hazırlarsa hazırlasın, hani ailedeki sıcaklığı alamazsın, bu eksiklik” **[DGK10]**.

“...Olumsuz yanının en büyüğü; orda çalışanların çocuk eğitimi konusunda birtakım sıkıntıları olduğunu düşünüyorum. Çocuğa bir iş gözüyle bakıyorlar. Eğitimcilerin bilinçsizliğinden kaynaklı çok yalnız kaldığımız dönemler oluyor. ...O dönemde boşluğa düşüp yanlış şeyler yapan arkadaşlarımız oldu” **[DGK20]**.

d. Katılımcıların Kurum Bakımından Sonraki Yaşam Süreçleri

Katılımcıların, kurum bakımından sonraki yaşam süreçlerine ilişkin değerlendirmelerini aile üyeleri ile iletişim, sorumluluk alma alışkanlıkları, aile ve yaşam düzeni kurma, kendini gizleme şeklinde sıralamak mümkündür.

aa. Aile Üyeleri ile İletişim

Aile değerleri bağlamında aile ve akraba ilişkileri, toplumca önemsenmekte ve ortak paydayı temsil etmektedir. Akraba ilişkilerinin titizlikle ve özenle sürdürülmesi çoğu kez güven ortamı olarak kabul edilmektedir (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2012). Kurum bakımında bulunan çocuklar yaşamlarının önemli bir dönemini ailelerinden ve yakınlarından uzak geçirmektedir. Aile üyeleri ile iletişimin öğrenilmesi amacıyla katılımcılara, anne-baba, kardeş ve diğer yakınlarıyla görüşüp görüşmediklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bazı katılımcıların aile üyeleri ve diğer yakınlarıyla görüşmedikleri tespit edilmiştir.

Aile üyeleriyle görüşmeyen katılımcılardan bazıları aşağıdaki görüşleri dile getirmişlerdir:

“...Baba[m] ölmüş, annem kaçmış, sonradan anlatılan bu. Annem hayattaymış ama görüşmüyorum. Yani 30 yıldır hiç görüşmedik. Ya ben [anneyi] hiç tanımadım, hatıram da yok yani” **[DGK3]**.

“...Aslında anne[m] vefat etmedi, herhalde hayattadır diye tahmin ediyorum. Anneye hiç görüşmedim, hiç irtibatım, görme şansım da olmadı. Anneye [önceleri] yuvada kaldığım için irtibat kuramadım sonrasında da [irtibat kurmak] istemedim” **[DGK15]**.

Kardeşleriyle görüşmeyen katılımcılar ise, kardeşleriyle görüşmeme nedenleri olarak aile parçalanmalarının, birbirinden kopuk yaşamların, coğrafi uzaklıkların ve kardeşlerin kişisel davranış ve tutumlarının, kardeşler arasındaki öz ve üvey ilişkisinin etkili olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşleri dile getiren bazı katılımcılar aşağıdaki ifadelerde bulunmuşlardır:

“...[Kardeşlerimin] ikisi hariç, ikisini hiç tanımıyorum, tanımadığım için görüşmüyorum. Onlar da annemin öbür eşinden, öz değil, üvey yani” **[DGK2]**.

“...Vallahi [kardeşlerimin] hiçbiriyle görüşmüyorum. Ama tabi bunda benim de hatalarım var” **DGK4]**.

“...Kardeşimle görüşmüyorum, kardeşimi annem kaçırdığı için görüşmüyorum” **[DGK7]**.

“...En büyük ağabeyimle çok fazla görüşemiyoruz. ...Biz yuvaya verildikten sonra onunla çok fazla iletişimi sağlayamadık, ondan kopuktuk. Sonrada o sıcaklığı, tekrar yakalayamadık. Nerede olduğunu biliriz, ama öyle gelip gitme, sıcaklığımız yoktur... hani böyle düğünlerde falan usulen çağırıyoruz” **[DGK13]**.

“...Babamın ikinci evliliğinden iki kardeşim var, 5 yıl öncesine kadar gelip gidiyorduk, daha doğrusu ben gidip geliyordum, üvey annemle, bir tartışma-

mız oldu, ondan sonra tamamen koştuk. Yani, bir kere tartıştık bir daha da konuşmadık” [DGK14].

“ [Ablamla] görüşüyorduk, evlendikten sonra görüşmemeye başladık; onun ve benim hatalarımdan dolayı [görüşme] karşılıklı kesildi. Yeğenlerimle görüşüyorum da [ablamla] görüşmüyorum” [DGK18].

Katılımcıların %40’ı aile üyeleri ve diğer yakınlarıyla görüşmemelerinde kurum bakımında kalmanın etkisinin olduğunu %60’ı ise etkisinin olmadığını söylemiştir.

Araştırmada yer alan bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şöyledir:

“...Yakınlarla görüşmememde yuva ve yurtta kalmamın etkisi var tabii ki. Çünkü orda sizi kimse aramıyorsa, sormuyorsa, sonraki hayatınızda [da siz], arayıp sormuyorsunuz, zaten onlara da ihtiyaç duymuyorsunuz” [DGK3].

“... En büyük ağabeyimle işte o yüzden uzak kaldık. Biz yurtta kaldığımız zaman o evlenmiş gitmişti. O yüzden bize sahip çıkamadı, arayıp sormadı ama o arada da bağlar koştı” [DGK13].

“...Yurtta kalmış olmanın etkisi fazlasıyla var. Ya annemle yuvada kaldığım için irtibat kuramadım, babamla da hani yurttan çıkınca memur olduk, farklı şehirlerde olmanın etkisi de oldu” [DGK15].

bb. Sorumluluk Alma Alışkanlıkları

408 | Katılımcıların %60’ı yuva ve yurt gibi kuruluşlarda yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğunu söylemiştir. Katılımcıların %40’ı ise, bu kişilerde sorumluluk alma alışkanlığının daha çok geliştiğini savunmuştur. Katılımcılar yuva ve yurtta yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlıkları ile ilgili aşağıdaki ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Doğru, böyle bir sorun var” [DGK1].

“...Bence doğru, çünkü yurttan her çıkan çocuk, sudan çıkmış balık gibidir, tamam, devlet [çocuğa] bakıyor ama [çocukta] sorumluluk yok” [DGK4].

“...Sorumluluk almaktan kaçıyorlar, mesela en çok evlilik... Çoğu evlilikten korkuyor [buna] ben de dâhil. Sonra iş yerinde en kolay görevleri yapmak istiyorlar” [DGK5].

“...Sadece balık veriyorlar, balık yakalamasını öğretmiyorlar. Herhangi bir sorumluluk yok, 18’inden sonra [yurttan çıktuktan sonra] ne olursa olsun mantığı [var]” [DGK8].

Katılımcıların aşağıdaki ifadelerine göre; kurum bakımında bulunan çocuklar her zaman birilerinin yönlendirmesine ihtiyaç duymaktadır. Özgüven eksikliği, birilerinin kendilerini yönlendirmemesi, kurum dışındaki yaşama hazırlanmalarını, sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemesinde etkendir.

“...Dönem, dönem değişiyor. Bizim bulunduğumuz dönemlerde ağabeylik ilişkileri vardı. Sorumluluk ilişkilerini o ağabeyler verirdi. Ama bizden sonraki kuşaklarda bu sorumluluk verilmedi. Önerilerine sürekli hazır yemek, temiz yatak, ütülenmiş elbise, hiçbir çocuğa bu nasıl yapılır, bu nasıl benim önüme

gelir diye [çocuğun kafasında]bir soru işareti verdirecek şeyler yapılmamış. Öyle olunca çocuk sorumluluk nedir bilmiyor” [DGK11].

“...Bence, senin hayatını yönlendirecek birileri olmadığı içindir. Sen hayatta tek kaldığın içindir. Her şeyi kendin öğrenmeye çalışıyorsun. Mesela size anneniz, babanız veya çevrenizden biri şunu şöyle yap, şunu şöyle koy, böyle koy, tutumlu ol [diye] bir şeyler söyleyebiliyor. Ama bize kimse öyle bir şey söylemedi” [DGK14].

“...Senin adına birileri karar verdiği için çocuklar sorumluluk almıyorlar. Bir de çocukların özgüvenleri gelişmiyor. İnsanlar yurttan baskı ortamında yetiştikleri ve özgüvenleri olmadığı için [pısırık oluyorlar]. Bende de var o, ben de bazen pısırık olurum yani. Her şeye giremiyorsun, çekiniyorsun, korkuyorsun. Bir şey yaparken, yapabilir miyim onun endişesi var [DGK15].

cc. Aile ve Yaşam Düzeni Kurma

Bu araştırmada yer alan katılımcıların %85’i, yuva ve yurttan ayrılanların düzenli bir yaşam kurmadığını ve başıboş bir hayata yöneldiklerini %15’i ise, yuva ve yurttan ayrılanların düzenli bir yaşam ve aile kurduklarını söylemiştir. Yuva ve yurttan ayrılanların aile ve yaşam düzeni kurmadığı fikrine katılanlar, kişisel beceri ve insan ilişkilerinin gelişmemesinin, aile yaşantısı ve aile ilişkilerini bilmemelerinin bunda etken olduğunu savunmaktadır. Kurum bakımında iken aile ilişkileri iyi olanların ise, böyle bir sorunu yaşamadıkları dile getirilmiştir. Katılımcılar kurum bakımından sonraki 3-5 yıl içinde sağlıklı bir geçiş evresi yaşayıp iş bulmaları halinde olumsuz durumdan kurtulduklarını ifade etmektedirler.

Katılımcılardan bazıları aile ve yaşam düzeni kurma ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Biraz bocalıyoruz, evet doğru. Yurttayken, zaten yurtdun dışında bir hayat düşünemiyorsun. Bizim yaşadığımız, ailenin yaşadığı gibi olmuyor. Kurumda hepimiz bir aile şeklinde yetişiyoruz ama bir başkasının gülümsemesi, oturması, kalkması, konuşması çok farklı oluyor. Bizim konuşmamız, oturmamız, davranışımızla onlarınkinin arasında dağlar kadar fark var. Boşluğa düşüyorsunuz” [DGK2].

“...Şöyle diyeyim, çocuklar yurttayken normal bir hayat yaşamıyorlar. [Yurttan ayrıldığında] inanılmaz bir yalnızlığın içine düşüyorsun. O yalnızlık bir takım psikolojik sorunlar getiriyor. Yurttayken, yurttan kaldığı sürece ailesiyle ilişkileri iyi olanların hayatı, dışarıda da düzenli gidiyor. Ailesiyle tamamen ilişkileri kopuk olan da çıktıktan sonra ailesine hiç bulaşmamışsa onun da ilişkileri düzenli gidiyor. Ama adam yurttayken hiç ailesiyle görüşmemiş, tam [yurttan] çıkacak ailesiyle buluşturuyorlar, işte onlar darmadağın, onlardan hiçbir tane kurtulan yok. Onlar bir ikilem içine giriyor. Çünkü aile, çocuğa hiç alışık olmadığı maddi veya manevi yükler yüklüyor. Bir arkadaşımız vardı, ...çocuk yurttan çıktı, sonra ailesiyle buluşturdular, çocuğun ablası pavyonda çalışıyormuş, çocuk bunalıma girdi, içki içmeyen adam alkolik oldu,

intihar etti. Çocuk ablasının pavyonda çalışmasını kaldıramadı, ... alışık değildi ki öyle bir şeye” [DGK4].

“...Doğrudur; sorumluluk almaktan korkuluyor, yurttaki alışkanlıkların devamı, başıboş bir hayata yöneliyor. Bir de yurttan çoğu insan[ların] dağınık bir hayatları var. Yani nerde akşam orda sabah, fazla sorumluluk almadıkları için yurttaki yaşantılarını [yurttan] çıktıktan sonra da devam ettiriyorlar. Yani yurttan yaşadıkları gibi yaşıyorlar, sorumluluk yok, düzen yok” [DGK5].

“...[İnsan] yurttan çıktıktan sonra sudan çıkmış balık gibi oluyor. İki, üç sene çırpınıyor, çok kötü pozisyona düşüyor, çünkü dışarıdaki hayata alışamıyor. O iki, üç yılı atlatabilirse ayakta kalır, atlatabilmezse bir daha kalkamaz. O süreyi atlatan çocuk sonra hayata güzel sarılıyor” [DGK8].

“İlk çıktığında, düzeni oturtmak için biraz çırpınıyorsun, zamana ihtiyacın oluyor. Geçiş sürecini psikolojik bir çöküntü yaşamadan, sorunsuz atlatabilirsen düzenli bir hayat kurabilirsin, yani o süreci sorunsuz atlaman gerekiyor. O geçiş dönemi bayağı uzun sürüyor” [DGK9].

Yukarıdaki ifadelerin yanı sıra katılımcıların aşağıdaki ifadelerinden, kurum bakımından ayrılan birçok kişinin kurum bakımından sonraki yaşama uyum sağlayamadığı anlaşılmaktadır.

“...Ya o bocalama döneminde takılıp kalmışsa, çocuk için kötü oluyor” [DGK16].

“...Şimdi bu %99 doğru, fakat bu işe yerleştirme sayesinde hayatını kurtaran, evlenen yuva kuran birçok arkadaşımız var. Bunun yanında yine yasadan yararlanıp işe girip de bunun kıymetini bilemeden [işinden] ayrılan, yuva kuramayan, kötü duruma düşen arkadaşlarımız da var” [DGK17].

“...Var ama hepimiz için geçerli değil, hepimiz zor dönemlerden geçiyoruz. Girdiği bunalımdan çıkamayan, intihar eden arkadaşlarımız da var” [DGK18].

“...Kurum bakımında dışarıyı tanımayan bir topluluk yetiştiriyorlar. Çocuklar hayatın gerçeğini görmeden yetişiyorlar. Çocuklar yıllarca kendilerini toplumdan soyutladıkları için topluma uyum sağlayamıyorlar. Toplum aslında ilk anda sizin nerden geldiğinizi ne şartlarda geldiğinizi sorgulamıyor; davranışlarınızdan sonra sorgulamaya başlıyor. Öyle olunca kişi de zaten içinde yaşadığı toplumu tanımadığı için topluma korkuyla yaklaşıyor ve kendini soyutluyor. Çünkü ilk anda nasıl bir yere girdiğini bile algılayamıyor. Kız yurdu için şöyle söyleyeyim, [çocuk] bir yaşından itibaren orda yaşamaya [başlıyor] ve hiç ailesini, aile ortamını görmeden [yurttan] çıkıyor. Böyle bir insanın topluma ayak uydurması tabii ki zor, ilk anda o kendini soyutluyor. Sonrasında da onun davranışlarından kaynaklı olarak, toplumun ona karşı bir yargısı oluşuyor, o insanları dışlıyor ve böylece topluma uyumsuz oluyor. Çok az var hayata tutunan” [DGK20].

Yukarıdaki ifadelerden kurum bakımında iken aile ilişkileri iyi olan ve aileyle irtibatı olanların kurum bakımı sonrasında çok fazla zorluklarla karşılaş-

madığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, kurum bakımındaki çocukların aile üyeleriyle ve toplumla sağlıklı bir ilişkide bulunmaları kurum bakımından sonraki yaşama uyum konusunda olumlu katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, aile ve yaşam düzeni kurmaya ilişkin katılımcıların %55'i yuva ve yurttan kalan kişilerin kurum bakımından ayrıldıktan sonra özellikle bir aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamadıklarını, %45'i ise, bu riski göze aldığını ifade etmiştir.

Katılımcılar, kendilerine güvenememe, eğitim eksikliği, aitlik ve kabullenme duygularının gelişmemesi, kendi yaşadıkları olumsuzlukları ailelerine de yaşatacakları korkusu gibi nedenlerin kurum bakımı almış kişilerin aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamamalarında etken olduğunu söylemektedir.

Araştırmada yer alan bazı katılımcılar görüşlerini şu ifadelerle desteklemişlerdir:

"...Bilmiyorum, acaba kendi yaşadıklarını çocuklarına yaşatacağım korkusu mu var ne var, ama o korku var. Ben bile on senedir nişanlımla beraberim, şimdi yeni yeni aşama kaydettik, ondan sonra kendime güvenmeye başladım" [DGK1].

"...Niye evleneyim ki, çocuk sahibi olayım ki, ben nasıl bir hayat yaşadım ki, o nasıl bir hayat yaşasın düşüncesi var genelde" [DGK4].

"...Bu eğitim düzeyiyle ilişkili. Okuyabilen çocuklar bunu rahatlıkla aşıyor ama liseyi geçememiş insanlarda bu tür problemler çok fazla. Geliri yok bu gelirle de ben aileyi geçindiremem diyor, sonra kendisini toplumdaki diğer insanlara göre daha eksik hissediyor. Çünkü çocuğa nasıl davranacak, kadınla ilişkisi nasıl olacak, kadınla bu ilişkileri nasıl yürütecek onlarla ilgili sıkıntıları var" [DGK11].

"...Sizin yaşadıklarınız hayatınıza yön veriyor, ona göre kararlar alıyorsunuz. Örneğin benim kafamda hep babam var. Babamın ikinci evliliği, hatta şu an ondan da ayrıldı, onunla da birlikte değil. [Benim] yaşım 34 evlensem diyorum yarın çocuğum olur, çocuk olduğu zaman ne yapacağım. Ola ki ben ayrıldım, benim gibi yuvaya mı vereceğim, yurda mı vereceğim. Benim yaşadıklarımı onun yaşamasını istemediğim için adım atamıyorum, öyle evlenmeyi çocuk sahibi olmayı düşünmüyorum" [DGK14].

"...O korku biraz bende de var, 32-33 yaşına bastım, bende hep evleneceğim, evlenip boşanacağım düşüncesi var. Bir kere evleneceğim, bu nedenle belki biraz daha seçici oluyorum. Korku, yaşadığımız bu hayatı belki de bir daha yaşamamak [için]. Hani bu süreçleri tekrar yaşayacak mıyım çocuğum olunca çocuğuma yaşatır mıyım korkusu" [DGK15].

"...Ben bunu kendi kardeşimde bile gördüm. Benim kardeşim, 22-23 yaşlarında evlenmek zorunda kaldı, fakat hiçbir geliri olmadığı için evliliğini yürütemedi, boşandı. Benim şu anda da emekli birçok arkadaşım var; hâlâ evlenme sorumluluğunu alamıyorlar, o cesaretini gösteremiyorlar, buna [benim] kardeşim de dâhil" [DGK17].

“...Aile kuramama, sorumluluk duygusunun gelişmemesinden kaynaklı bir [durumdur]. Çünkü aile ve çocuk ciddi anlamda sorumluluk gerektiren bir olaydır. Çocuklarda, aitik ve sorumluluk duygusu olmadığı için evlenmek istemiyor olabilirler. Sizin kendi evinizdeki çocuğunuz, size ait olduğunu, o evin bir parçası olduğunu biliyor. Ama gene söylüyorum, yuva döneminden ve aile ilişkileri olmayan çocuklardan bahsediyorum. Hiçbir yere ait değiller, kimsenin sorumluluğunda değiller, aslında en büyük yaraları da odur. Yani hayatlarında sığınabileceği, güvenebileceği birileri hiç yok. Öyle olunca belki de, birilerinin onlara sığınıp güvenme duygusundan korkuyorlardır. O konuda çok yorum yapamayacağım ama genel değerlendirmem bu” [DGK20].

dd. Kendini Gizleme

Kurum bakımında kalan kişiler toplumsal yaşamda bazen olumsuz ve ön yargılı davranışlarla karşılaşmaktadır (Şenocak, 2005). Bu nedenle, kişiler damgalanma korkusuyla kendini gizlemekte, iş ve arkadaşlık ortamlarında yuva ve yurttan kaldığını ifade etmemektedir (Bora, 2012). Bu araştırmada yer alan katılımcıların %90’ı, yuva ve yurttan yetişenlerin genel olarak iş ve arkadaşlık ortamında kurum bakımında kaldıklarını ifade etmeyip, kendilerini gizlediklerini söylerken, %10’u böyle bir durum olmadığını ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar kendilerinin de zaman zaman böyle davrandığını ifade ederek aşağıdaki değerlendirmelerde bulunmuşlardır:

“...Evet, öyle arkadaşlarımız var, yani utanıyorlar. Belki hor görülmeğe, belki de karşısındaki insanın ona acıyarak bakmasından korktuğu için [yurttan kaldığını] gizliyor olabilir” [DGK1].

“...Evet, var, hala çok var, hatta yurt geçmişini eşinden saklayanlar var. Bu nasıl böyle olabiliyor anlamıyorum” [DGK3].

“...Evet, gizliyorlar, mesela adam gidiyor, gayri meşru ilişkiye giriyor getiriyor çocuğu camiye bırakıyor, tamam o çocuklara da devlet bakıyor ama herkes öyle değil ki. Sana da o gözle bakıyorlar, [kimse de] öyle bakılmasını istemiyor, [o nedenle] kendilerini gizliyorlar. Şimdi yurttayken de şöyle bir sorun vardı, mesela çocuğun biri gitmiş hırsızlık yapmış, ne diyorlar “aha bu yurtlu” diyorlar. Bütün yurtlulara hırsız gözüyle bakıyorlar. Okula gidiyorsun bir sürü soruyla muhatap oluyorsun, dışlanmış gibisin, tecrit edilmiş gibisin” [DGK4].

“...Evet, doğru, toplumumuz genellikle şöyle bakıyor, işte bu yurttan çıkmış kimsesi yoktur, garibandır. Yurttan çıkan insan [karşısındaki] öyle algılıyor, en çok da bayanlar o pozisyona düşüyor. Bu nedenle bayanlar [yurttan kaldığını] kolay kolay söylemez” [DGK8].

“...Yurttan kaldığımı, gençliğimin orda geçtiğini söyleyemiyorum. Olumsuz mesajlardan kendimi korumak için söyleyemiyorum” [DGK11].

“...Ben rahatlıkla söylüyorum. Ama yuva ve yurttan kaldım deyince karşı tarafın bana acıyarak bakmasına da kızıyorum” [DGK14].

“...Evet, ben bile gizliyorum, aslında kendimi koruyorum. Beni olduğum gibi tanısin, sevsin ya da sevmesin. O yüzden elimde olmadan gizlemek zorunda kalıyorum” [DGK15].

“...Ben yurttan çıktığımı falan saklamıyorum. Ama şu soru bombardımanı olur ya, bu insanı yıldırıyor. Bana şu yandaki arkadaşı sorsan bir tek memleketini bilirim. Ben ona yurttan çıktım desem, bana kafadan on tane soru soracak. Ben de bunu cevaplamak zorunda mıyım, değilim, mecburen söylemiyorum” [DGK16].

[Dışarıdakiler yurtta kalmayı] anlayamadıkları için sana, acır gibi bakıyorlar. Bana acıma hissiyle bakmaları, ters geldiği için yurtta kaldığımı hep gizlemek zorunda kaldım” [DGK17].

e. Sosyal Hizmet Kurumunun Değerlendirilmesi

Sosyal hizmet kurumunun değerlendirilmesi; kurumun korunmaya muhtaç çocuklar için uyguladığı mevcut politikalar ile izlemesi gereken politikalar üzerinden yapılmıştır.

aa. Sosyal Hizmet Kurumunun Mevcut Politikaları

Sosyal hizmet politikaları, kurum bakımında bulunan çocukların yetiştirilmesi, hayata hazırlanması ve korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal sorunların çözümü açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal hizmet politikalarını yürüten sosyal hizmetler kurumunun zaman zaman politikalarını değiştirdiği bilinmektedir. Ancak, kurumun uygulamış olduğu sosyal hizmet politikalarının kaliteye hizmet etmediği konusunda ciddi eleştiriler yapılmaktadır (Akyüz, 2011: 38).

Bu araştırmada yer alan bazı katılımcılar, kurum bakımından ayrılacak gençlerin hayata hazırlanmadığını, herhangi bir adaptasyon eğitimi verilmeden çocukların kurumdan ayrıldıklarını, kişilerin kurumlarda özgüvenlerinin gelişmediğini bu nedenle kurum bakımından ayrılanların gerek iş ve gerekse özel yaşamlarında uyum sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar sosyal hizmet kurumunun herkes için aynı politika uyguladığını ifade ederken bazı katılımcılar ise, kurum bakımında kalan çocukların çoğunun, travma yaşamış sorunlu çocuklar olması nedeniyle, kurum bakımından ayrıldıktan sonra da belirli süre takiplerinin yapılması gerektiği üzerinde durmuştur (Yazıcı, 2013: 355-360).

bb. İzlenmesi Gereken Politikalar

Sosyal hizmet kurumunun korunmaya muhtaç çocuklara yönelik mevcut politikalarını yetersiz olarak değerlendiren bazı katılımcılar, kurumun izlemesi gereken politikalarla ilgili olarak, kuruluşlardaki personel yetersizliğinin ortadan kaldırılmasını ve meslek profesyonellerinin artırılmasını, çocukların yeteneklerine göre sınıflandırılarak eğitim verilmesini istemiştir. Katılımcılardan bazıları kurumdan ayrılan çocukların belli bir süre izlenmesini ve gerekirse psiko-sosyal

destek sağlanmasını önermiştir. Bazı katılımcılar ise, çocuk evleri uygulamasının yaygınlaştırılmasını ve çocukların kurum bakımından ayrılmadan sosyalleştirilmelerinin sağlanmasını önermiştir.

Bu araştırmada yer alan katılımcıların %55'i, kalabalık ve maliyetli kurum bakım yöntemi yerine, daha küçük birimler olan ve çocuklara ev ortamını sağlayan çocuk evleri (Tornacı, 2008, 27-28; Kahraman, 2007,57) uygulamasını olumlu bulmaktadır. Katılımcıların %35'i çocuk evleri uygulamasının olumsuz olduğunu, %10'u ise çocuk evleri uygulaması hakkında fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, çocuk evleri uygulamasının toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayacağı da katılımcıların beklentileri arasındadır. Çocuk evlerinin olumsuz olduğunu düşünen katılımcılar, çocukların çok rahat yönlendirilebilecekleri kaygısını taşımaktadır. Katılımcılardan bir kısmı çocuk evleri uygulamasını "cemaat" uygulaması olarak nitelerken, bir kısmı "F tipi" diye adlandırmakta ve çalışan personelin kontrolünün sağlanamaması halinde çocukların şiddete uğrayacağını, zarar göreceğini ifade etmektedir (Yazıcı, 2013:360-371).

SONUÇ

414 | Çocukların korunması, toplumların önemli sorunlarından biridir. Bu sorun, her toplumun yapısına göre kendini farklı şekillerde göstermektedir. Türkiye'de çocukların, korunmaya muhtaç hale gelme nedenlerini ortadan kaldıracak, önleyici ve müdahaleci sosyal koruma uygulamaları yeterince geliştirilmemiştir. Yapılan başka çalışmalarda olduğu gibi (Yörükoğlu 2003, Yörükoğlu 2004, Arnaz 1983, Browne 2008, Browne 2011, Erol ve Şimşek 2008, Friedlander 1966, Cüceloğlu 2010, Üstün ve Akman 2002, Cılga 1986), bu çalışmada da kurum bakımının çocuklar üzerinde değişik psiko-sosyal etkilerinin olduğu anlaşılmıştır.

Bu alan araştırmasının neticesinde; korunmaya muhtaç çocukların özgür ve sağlıklı bir birey olarak toplumla bütünleşmelerinin sağlanması açısından şunlar önerilmektedir:

1. Korunmaya muhtaç çocuklar kurum bakımına alınırken; korunmaya muhtaç hale gelme nedenleri sadece sosyal hizmet uzmanlarının hazırlayacağı sosyal inceleme raporuyla değil, psikolog ve sosyolog gibi diğer meslek profesyonellerinin de inceleme sürecine katılımıyla yapılmalıdır.
2. Çocukların kurum bakımına alınma nedenleri göz önünde bulundurularak, rehabilitasyon ve rehberlik hizmetleri iyi yönetilmelidir. Bu bağlamda, hazırlanan erken müdahale ve koruma programlarıyla çocukların niteliklerine ve gelişim süreçlerine uygun, ihtiyaçlarına cevap verebilen modeller üzerinde durulmalıdır.
3. Bakım ve koruma altındaki çocukların; varsa aileleriyle ilişkileri takip edilmeli kurum bakımından sonra aileleriyle buluşacakları varsayımıyla aile ve çocuk için uyum programları hazırlanmalıdır.

4. Çocukların kurum bakımında buldukları süre içinde onların damgalanmasına yol açacak ve onları toplumdaki daha çok soyutlayacak uygulamaların ortadan kaldırılması gereklidir. Bu nedenle, iş, dersane, okul, sinema ve kamp gibi yerlere gönderilen çocukların “yuvalılar ve yurtlular” olarak değil, bu kurumlardan hizmet alan herhangi bir kişi gibi gönderilmesi gerekmektedir.
5. Merkezi bir sınavla “korunmaya muhtaç çocuk” statüsünde işe yerleştirilenlerin yerleştikleri kurumlarda herkes tarafından bilinmesinin önüne geçilmesi sağlanmalıdır.
6. Kurum bakımı veren kuruluşlardaki personel yetersizliği ortadan kaldırılmalı ve meslek profesyonelleri artırılmalıdır.
7. Kurum personelinin; özellikle bakıcı anne ve diğer yardımcı personellerin, hizmet alımı (alt işveren uygulaması) yoluyla çalıştırılma uygulanmasına son verilmelidir. İş güvencesiz ve asgari ücretle çalışan personelde iş ve ücret doyumunun olmaması, çalışanların yılgınlığına ve hizmet kalitesinin düşmesine neden olacaktır.
8. Kurum bakımında görevlendirilen, özellikle çocuklarla birebir ilişkide olan bakıcı anne ve diğer personeller ilgili eğitim kurumundan mezun kişilerden seçilmeli, gerekirse psiko-sosyal testlerden geçirilerek çalışma alanlarında sıklıkla denetlenmelidir.
9. Kurumlardan ayrılan çocuklar, kurumlarla ilişkisi kesildikten sonra belli bir süre izlenmeli ve gerekirse psiko-sosyal destek sağlanmalıdır.
10. Korunmaya muhtaç çocukların korunmasıyla ilgili sosyal sorumluluk projeleri çoğaltılmalı, ÇHGM ile Yükseköğretim Kurumu arasında işbirliği oluşturulmalı, konuya ilişkin sosyal sorumluluk projeleri üniversitelerde zorunlu ders haline getirilmelidir.
11. Kurum bakımından ayrılan kişilerin yaşamdaki başarıları ve başarısızlıkları izlenerek kurum bakım hizmetinin değerlendirmesi yapılmalı, yeni politikalar bu değerlendirmeye göre şekillendirilmelidir.

Aksi halde, bugünün bakım ve korunmaya alınmış çocuk ve gençlerinin, yarının bakım ve korunmaya muhtaç büyükleri olarak toplumun karşısına yeniden çıkması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destekler Hakkında Yönetmelik3 Mart 2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazete.
- Akbulut, A. Şahin (2006) Korunmaya Muhtaç Çocuk Kavramına Yeni Yaklaşım (Toplumsallaşma Sürecinde Uygulanan Sistemlerin Analizi: İzmir Örneği), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, İzmir.
- Aksu, Bora (2012) “Yoksul Çocukların Medyada Temsili”, (<http://bianet.org/bianet/bianet/70342-yoksul-cocuklarin-medyada-temsili>), Erişim Tarihi: 20.02.2012).

Akyüz, Emine (2011) “Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi”, *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Akyüz, Emine (1987) “Medeni Kanun İle Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yıl: 1987, 20(1).

Arnaz, Zuhâl (1983) “Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 1(2-3).

Baş, Türker ve Ulun Akturan (2008) *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Browne, Kevin (2013) “The Risk Of Harm Young Children in Institutional Care” (http://www.crin.org/docs/The_Risk_of_Harm.pdf, Erişim Tarihi: 20.03.2013).

Browne, Kevin (2008) “Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Konusunda Dünya Sağlık Örgütü Tarafından Yürütülen Bilgilendirme ve Eğitim Paketi” Neşe Erol (der.) *Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı* içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.

Cılga, İbrahim (1986) “Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi” *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7).

416 | Cüceloğlu, Doğan (2010) “Öpülesi Kucaklanası Çocuklarımız”, Habertürk, 13 Mart.

Çetin, Zeynep, Arzu Yükselen ve Özcan Doğan (2005) “Zihinsel Engelli Normal Gelişim Gösteren ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Cinsiyet Rollerini Algılamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16 (1).

Çocuk Bakım Evlerinde Yaşananlar Üzücü (2015) (<http://www.manisahaberleri.com/yurttas-cocuk-bakimevleri-ve-yetistirme-yurtlarinda-yasananlar-uzucu/8708/>, Erişim Tarihi: 31.07.2015).

Çocuk Yuvasında Taciz İddiası, (<http://www.milliyet.com.tr/cocuk-yuvasinda-taciz-/yasam/haberdetayarsiv/05.07.2009/1114230/default.htm>, Erişim Tarihi: 30.07.2015).

Demirbilek, Sevda (2000) “Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (2), s. 137-152.

Demirbilek, Sevda (1998) “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu”, *Metin Kutsal’a Armağan* içinde, Ankara: Mavi Ofset..

Elmacı, Davut (2010) Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: Yetiştirme Yurtları, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8 (4).

Erkan, Gönül (1995) *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma*, Ankara: SHÇEK Yay.

- Erol, Neşe ve Zeynep Şimşek (2008) “Korunma Gerekisini Olan Çocuklar; Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi”, Neşe Erol (der.) (2008) içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Kahraman, Fatma (2007) Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karataş, Kasım (2008) “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Neşe Erol (der.) (2008) içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Korkusuz, M. Refik ve Suat Uğur (2013) *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 3. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Kuş, Elif (2009) *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*, 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şenocak, Hasan (2005) Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul.
- Şimşek, Zeynep vd. (2008) “Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (3).
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Değerleri Araştırması (2010) (http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, Erişim Tarihi: 21.12.2012).
- T.C. Başbakanlık İstatistik Kurumu (2007) İzmir İli Çocuk Yuvaları yetiştirme Yurtları ve Huzurevleri Memnuniyet Araştırması, Ankara.
- Tomanbay, İlhan (1999) *Sosyal Çalışma Sözlüğü*, Ankara: Selvi Yayınları.
- Tornacı, Nurdan (2008) “SHÇEK’in Çocuklara Yönelik Hizmetinin Yeni Yüzü, Koşuş Yerine Ev Ortamı Çocuk Evleri-Sevgi Evleri”, Neşe Erol (der.) (2008) içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Üstün, Elif ve Berrin Akman (2002) “Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), s. 229-233.
- Walter A. Friedlander (1966) Introduction to Social Welfare, [Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç, Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, (çev. Resan Taşçıoğlu).
- Yazıcı, Ergün (2014) “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (2).
- Yazıcı, Ergün (2013) Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Nitel

Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İzmir.

Yazıcı, Ergün (2012) “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (18).

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, 13.11.1995 tarih ve 22462 sayılı Resmi Gazete.

Yıldız, M. Cengiz (2015) “Yetiştirme Yurdunda Kalanların Toplumsal Bütünleşme Problemi-II”, (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/yetistirmeyurtlari.htm>, Erişim Tarihi:09.7.2015).

Yörükoğlu, Atalay (2004) “Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları”, Rana Uslu (der.) *Koruma Altındaki Çocuklar*, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Yörükoğlu, Atalay (2003) “Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları”, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 10 (3).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 27 Mayıs 1983 tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazete.

6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 19 Şubat 2014 tarih ve 28918 sayılı Resmi Gazete.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 15 Temmuz 2005 tarih ve 25876 sayılı Resmi Gazete.